

OBUKA - OSNOV U VASPITANJU

Visoka uloga obuke u jačanju odbrambene moći jedne zemlje proističe iz savremenih uslova ratovanja, složenosti i težine zadatka koji će se postavljati pred vojnika u eventualnom ratu. Istina, i u prošlosti je uloga obuke u pripremi vojske za uspešno ratovanje i izvršavanje borbenih zadataka bila velika. Međutim, danas je njena uloga još više porasla, kao posledica snažnog razvoja vojnog naoružanja i tehnike, kvalitativnih promena u načinu vođenja borbe i narasle društvene svesti savremenog čoveka.

Armija koja se još u miru ne bi obučavala i pripremala da brani zemlju neminovno bi doživela poraz još u prvim ratnim sudarima. Svaka propuštena lekcija iz obuke u nuklearnom i hemijsko-biološkom ratu daleko bi se skuplje nego dosad plaćala ljudskim i materijalnim žrtvama. Stoga u eventualnom ratu, u kome bi došlo do primene oružja za masovno uništavanje, na uspeh može računati samo armija svestrano i do savršenstva obučena, ideološko-politički, moralno-psihološki i fizički pripremljena za veoma teška ratna iskušenja kojima će biti tada izložena. To znači da se danas pred armiju pitanje stručne kvalifikovanosti, izgrađenosti i moralno-borbenne spremnosti vojnika postavlja mnogo ozbiljnije nego ikada u prošlosti. Od vojnika se zahtevaju ne samo obimna vojna, taktička, tehnička, ideološko-politička, opšta i druga znanja, veštine i navike nego i moralna čvrstina, psihička i fizička izdržljivost u neuporedivo većem stepenu nego u ranijim, konvencionalnim ratovima. Iz toga je proizašao i zahtev da se u toku realizovanja programa obuke sve više insistira ne samo na sticanju savremenih solidnih vojno-stručnih znanja, veštine i navike već i da ona budu u što većoj meri vaspitna, da se u procesu vojnog obrazovanja razvija idejna i politička svest, moralno-borbeni i drugi kvaliteti vojnika koje zahteva savremeni rat.

Cilj vaspitanja u našoj armiji sadrži bitne komponente vaspitanja u našem društvu, ali uz to i posebne elemente koji se zasnivaju na specifičnosti armije kao vojne organizacije i zadataka koje ona izvršava u miru, a naročito u ratu. Ono što je zajedničko u vaspitanju građana i vojnika jeste izgradnja svestrano razvijene slobodne, aktivne i stvaralačke socijalističke ličnosti spremne da angažuje sve svoje znanje i sposobnosti u izgradnji i odbrani socijalističke domovine — ličnosti: intelektualno, moralno, estetski i fizički optimalno formirane, prožete socijalističkom ideologijom i društvenom svešću, socijalističkim odnosom prema radu, ljudima i društvenim obavezama. No, pored takvih svojstava, vojnik treba da poseduje i osobine koje zahteva savremeni rat. Stoga je cilj vaspitanja vojnika da kroz obuku izgradi „politički svesne, moralno jake,

smele, hrabre, disciplinovane vojnike, stručno osposobljene i uvežbane za izvršenje svih borbenih zadataka i pod najtežim uslovima".¹

Pored ovakvih osobina, savremeni rat postavlja pred obuku i druge značajne zahteve, na primer, da vojnik poseduje samostalnost i inicijativu u radu i izvršenju zadataka i sposobnost da se snađe u svakoj borbenoj situaciji. Bez takvih kvaliteta vojnika, obuka ne bi mogla odgovoriti ni obrazovnoj ni vaspitnoj funkciji koje su joj namenjene.

Iako vaspitanje i stvaranje pozitivnih osobina vojnika počinje i pre njihovog stupanja u armiju (kroz porodicu, školu, radne, društveno-političke i druge organizacije i kolektive) vojnik se može potpuno izgraditi samo u armijskoj sredini, armijskim uslovima života i rada, a pre svega u procesu obuke.

Uspesi u postizanju vaspitnih rezultata u radu sa vojnicima zavise od mnogih činilaca, pre svega od toga u kojoj meri se shvata suština cilja vojnog vaspitanja, mesta i uloge obuke u njegovom ostvarivanju, od razumevanja suštine vaspitne strane programskih sadržaja, umešnosti izbora i primene adekvatnih nastavnih metoda, a i od načina angažovanja pojedinih faktora obuke u procesu njenog izvođenja. Sve su to pitanja od kojih se mora poći pri razmatranju puteva vaspitanja vojnika u procesu realizacije programa obuke i ocene toga rada u aktuelnoj nastavnoj praksi naših jedinica.

Vaspitanje vojnika, u širem smislu, shvata se kao proces koji se odvija kroz sticanje znanja i delovanje celokupne armijske sredine. Vojnik se u stvari vaspitava kroz život i rad u vojsci koji se odvijaju preko određene organizacije, po određenim normama i u specifičnim uslovima. No, i pored svega ovoga u vaspitno-obrazovnom pogledu dominantna uloga pripada obuci. Ona predstavlja osnovni put ne samo za sticanje potrebnih vojnih znanja već i za razvijanje neophodnih kvaliteta potrebnih savremenom vojniku, borcu za izgradnju socijalizma.

Proces obrazovanja i proces vaspitanja vojnika uzajamno se uslovljavaju i dopunjuju i čine nerazdvojno jedinstvo, integralan proces. Obrazovanje u obuci je posebno važno za vaspitanje vojnika. Ono se u suštini odvija kroz sticanje vojničkih, političkih, tehničkih i drugih znanja predviđenih programom obuke. Međutim, u kojoj meri će se vojnici istovremeno i obrazovati i vaspitavati u procesu obuke, kakvi će biti odnosi između obrazovnih i vaspitnih rezultata, zavisi ne samo od toga kakva se sve znanja prenose na vojnika već i od sagledavanja vaspitne suštine i vaspitnih komponenti obuke i njenog realizovanja u procesu obrade nastavnog programa.

Osnovna komponenta vaspitnosti obuke je, pre svega, njena idejnost. Ona predstavlja i osnovni kvalitet celokupne obuke, a ne samo one iz programa za moralno-političko vaspitanje. Idejnost se izražava (uprošćeno rečeno) u težnji da se formiraju vojnici kao ideološki borci za socijalizam. To znači da svi predmeti i sve naučne činjenice kojima se bogati znanje vojnika treba na određeni način da doprinesu podizanju političke svesti vojnika koja će im pomoći

¹ Iz plana i programa obuke za 1964. god.

da sagledaju perspektivu razvoja i pobeđe socijalizma u našoj zemlji i u svetu, da razviju kod njih socijalistički patriotizam i naoružaju ih za borbu protiv svega što koči društveni progres. Posebno kroz idejnu sadržinu obuke, kroz razumevanje karaktera naše armije, smisla njenog postojanja, njene uloge i zadataka vojnicima — otkriva se društveni značaj i neophodnost ovladavanja vojnim značajima i borbenim veštinama i potreba da na svoju stručnu osposobljenost i borbenu gotovost naših jedinica gledaju kao na bitan preduslov obezbeđenja slobode i nezavisnosti naše zemlje. To znači da se idejno-političko vaspitanje ne može izjednačavati sa političkom nastavom, već ono mora biti odraz realizacije čitave obuke. U protivnom, ako se ovakvog stava ne pridržavaju sve starešine, u praksi svakodnevne obuke, bez obzira koji predmet predaju, ne može biti govora o potpunim rezultatima obuke.

Svaka jednostranost u shvatanju idejnosti i političnosti obuke i njeno svodenje samo na programe MPV i na pitanja kojima treba da se bave samo politički organi jedinica, nespojiva je sa vaspitnim zadacima koji se obukom žele postići. Nastavni program u celini (iz svih predmeta) mora da vaspitava i ideološki jasno usmerava vojnike. To je preduslov za formiranje revolucionarne ličnosti vojnika i osnov za njegovo pozitivno angažovanje u miru i ratu.

Da li će obuka u celini i pojedinih predmeta biti vaspitna zavisi, pored ostalog, i od kvaliteta obrazovanja, naučnosti nastavnih sadržaja, činjenica, pojmova, sudova i zaključaka koji se iznose i kojima se bogate znanja vojnika. Naučna objektivnost i istinitost gradiva bitni su preduslovi u idejnosti i vaspitnosti obuke. Stoga je naučno tretiranje činjenica iz društvenih i drugih nauka, a posebno vojnih i rata kao društvenog fenomena, od primarnog značaja. Svaka površnost, vulgarizacija, namerno ustezanje da se o ratu u savremenim uslovima, sredstvima kojima bi se vodio, o položaju naše zemlje i mogućnosti odbrane i sl., ne kaže do kraja sva istina (ukoliko je poznata) može imati samo negativne vojne i moralno-političke posledice.

U našem društvu, pa i u Armiji, ne postoje objektivne prepreke, klasnog ili drugog karaktera, koje bi ometale da se svim sadržajima obuke ne prilazi naučno objektivno, da se pojave društvenog i drugog karaktera ne prikazuju istinito. Naprotiv. Zato, ukoliko se ovaj zahtev ostvaruje u većoj meri u procesu obrazovanja vojnika, utoliko će se postići veći pozitivni vaspitni rezultati u ostvarivanju i društvenog i vojnog cilja vaspitanja.

Međutim, iako bez naučnosti nema pozitivnih vaspitnih rezultata u obuci, to ne znači da je dovoljno servirati samo gole naučne činjenice. Obuka ne može i ne sme biti neutralan proces. Ona mora da vaspitava. Zato je potrebno činjenice prvo istinito izneti, a zatim tako tumačiti da se njima vaspitno utiče i usvoji napredan marksistički pogled na svet, formira pozitivan odnos prema socijalističkom razvitku i snagama koje se za njega bore. Iznošenje samo golih podataka, pojava i procesa vodi bezidejnosti i neinteresantnosti obuke, a samim tim otežava formiranje lika socijalističkog vojnika. Prema tome, kroz objašnjavanje svega onog što vojnik treba da nauči, mora se vaspitno uticati na njegovu ličnost.

Kao veoma značajan momenat koji uslovljava vaspitnost obuke vojnika jeste povezivanje obuke sa iskustvima iz narodnooslobodilačkog rata i revolucije uopšte, a posebno sa borbenim tradicijama jedinice u kojoj vojnici služe vojni rok. Bogata taktička iskustva, snalažljivost, inicijativnost, veština pobeđivanja brojno i tehnički nadmoćnijeg neprijatelja, revolucionarni heroizam, visok borbeni moral, drugarstvo, spremnost na najveće žrtve za druga, jedinicu i ciljeve borbe, čime su se odlikovali borci naše armije u prošlom ratu, predstavljaju dragoceno iskustvo na kome se mogu vaspitavati i moralno pripremati novi vojnici za uspješno prevazilaženje svih napora, teškoća i opasnosti u opštenarodnom odbrambenom ratu ako bi do njega došlo. Stvaralački prilaz tim iskustvima, čuvajući se, naravno, mehaničkog kopiranja i uzimajući u obzir kvalitativno nove uslove u kojima bi se ona koristila, činilo bi ih nezamenjivom osnovom za stručno i moralno-političko izgrađivanje i vaspitanje naših vojnika analogno zahtevima savremenog rata.

Svakako, ne samo od količine već i, pre svega, od načina i kvaliteta korišćenja ratnih iskustava zavisi njihov vaspitni uticaj na vojnike. Samo verbalno prenošenje ratnih primera i iskustava ne daje potpune rezultate. Uporedo sa takvim korišćenjem, neophodno je da se u procesu obuke ta iskustva i praktično materijalizuju kao komponente savremenog načina ratovanja, nastalog pojavom nuklearnog i drugog oružja za masovno uništavanje. Samo takvim načinom nastavnog rada može se pravilno izraziti vrednost i aktuelnost iskustva iz narodnooslobodilačkog rata. Njihovom pravilnom primenom u procesu obuke stvaraju se uslovi u kojima će se formirati osobine vojnika, slične onima koje su odlikovale borce naše armije u ratu i potrebne vojnicima danas. U tome je velika vaspitna uloga naših ratnih iskustava i neophodnost da se obuka vojnika u velikom stepenu na njih oslanja.

Vaspitanje vojnika ne bi bilo potpuno ako se u procesu nastave ne bi shvatile osnovne postavke o odbrani naše zemlje u savremenim uslovima, ako se u toku obučavanja, ne samo teorijski nego i praktično, ne bi došlo do uverenosti u mogućnost uspešne odbrane naše zemlje i pobede nad protivnikom, bez obzira na njegovu eventualnu materijalnu i tehničku superiornost. Stoga upoznavanje vojnika u toku obuke sa suštinom opštenarodnog odbrambenog rata, načinima i sredstvima njegovog vođenja, prednostima i slabostima napadača, mestom i ulogom oružanih snaga i narodnih masa u njemu, i to teorijski i praktično, od neprocenjive je vaspitne važnosti i u moralno-političkom i u vojno-stručnom pogledu. Na završetku obuke vojniku mora biti potpuno jasno kako bi izgledao opštenarodni odbrambeni rat, na koji način bi se vodio i sigurne perspektive naše pobede u takvom ratu. Do takvog saznanja on treba da dođe ne samo u toku obrade teme „Rat u savremenim uslovima i snage naše narodne odbrane” već, pre svega, praktičnim obučavanjem, materijalizacijom naše vojne doktrine u praksi svakodnevne obuke. Jedino na takav način moguće je vaspitavati vojnika koji

će imati puno samopouzdanje i biti uveren u naše snage i u mogućnosti nanošenja poraza svakom napadaču.

Vaspitanje vojnika u procesu realizacije programa obuke, takođe, nije potpuno ako se ne izvodi u uslovima što bliže ratnoj stvarnosti. Jedna od bitnih komponenti cilja vaspitanja vojnika jeste, kao što je već rečeno, razvijanje vojničkih sposobnosti i vrlina kao što su inicijativnost, samostalnost, snalažljivost, stroga disciplinovanost, brzina i tačnost u radu, smelost i hrabrost i ofanzivni duh. Sve te osobine vojnika nemoguće je razvijati samo ideološkim delovanjem i verbalnim uticajem na njihov intelekt, emocije i volju. Zato je potreban i praktičan rad u obuci i to u uslovima što približnijim ratnoj stvarnosti. U tome i leži ogroman vaspitni značaj približavanja načina izvođenja obuke uslovima borbe u kojoj bi došlo do primene najsavremenijih borbenih sredstava tehnike i naoružanja.

Vojnik se može naučiti da rešava složene borbene zadatke samo ako slične rešava u praksi obuke, ako podnosi fizička i psihička napore slična onima kojima će biti podvrgnut u stvarnoj borbi, ako se dovodi u situaciju u kojoj je potrebno hrabro držanje i ispoljavanje čvrste borbene volje, itd. Samo tako se mogu razviti moralno-politički kvaliteti koji će mu omogućiti i olakšati brže prilagođavanje ratnim teškoćama. Vojna znanja i iskustva stečena na takav način i pod takvim okolnostima najснаžnije će vaspitno uticati na vojnika i prekaljivati ga za iskušenja koja donosi savremena borba, naravno uz uslov da je uveren u njihovu nužnost i celishodnost. Stoga stepen prilagođenosti obuke ratnim uslovima predstavlja jedan od bitnih njenih kvaliteta i merila vaspitne efikasnosti.

Navedene vaspitne komponente i pretpostavke — u krajnjoj liniji mogu se smatrati i kao smernice pri organizaciji nastavnog rada na savlađivanju programskih sadržaja — samo su deo kompleksa činilaca od kojih zavisi vaspitnost obuke. Pored navedenih, veoma značajna uloga pripada i načinu izvođenja obuke, odnosu starešine-nastavnika i vojnika u procesu sticanja znanja, veština i navika, kako iz programa u celini tako i iz pojedinih predmeta posebno.

Pod načinom obučavanja podrazumevaju se, u širem smislu, sve metode, sredstva, organizacija, priprema i uslovi izvođenja obuke. Iako je o ovim pitanjima već bilo reči, ona nisu u potpunoj meri iscrpljena. Stoga je nužno ukazati na još neke momente od kojih zavisi vaspitanje vojnika u procesu obuke.

Program obuke za vojnike je dosta obiman i sadržajno veoma raznovrstan. On sadrži gradivo počev od programa za MPV, preko stručnih predmeta, do pravila i propisa. Sračunat je tako da se u procesu njegove realizacije vojnici naoružavaju potrebnim društveno-političkim, vojno-stručnim i opštim znanjima prema zahtevima savremenog rata i da se u procesu sticanja takvih znanja vaspitavaju i svestrano osposobljavaju kako za svakodnevne vojničke dužnosti u mirnom periodu, tako i za dužnosti u ratu. No, da li će u tom smislu biti ostvareni vaspitni rezultati, zavisi ne samo od sadržaja programa, njegove savremenosti i aktuelnosti, već i od načina pre-

nošenja znanja, veština i navika na vojnike, od toga kako se predaje i koliko se planski i sistematski nastoji da se primene odgovarajuće metode obuke i formiraju potrebni kvaliteti vojnika u procesu obrazovanja. Praksa je ubedljivo potvrdila da samo svesno, sa razumevanjem i uz aktivno angažovanje vojnika, usvojena znanja mogu postati sastavni deo njihove svesti i faktor razvijanja pozitivnih osećanja i jake borbene volje, odnosno da se upravo na taj način mogu ostvariti efikasni vaspitni rezultati. Samo nagomilavanje činjenica, pamćenje nerazumljivih nastavnih sadržaja, pasivno primanje vojnika, nema ni teorijske ni praktične vaspitne vrednosti, jer takva znanja ne mogu biti trajna, niti osnova svesnog angažovanja u borbi. Otuda se i postavlja kao jedan od osnovnih vaspitnih zahteva u realizaciji programa obuke da se vojnicima objašnjava smisao i značaj svega onoga što rade, što im se predaje, bilo živom rečju, pokazivanjem ili praktičnim angažovanjem u izvršavanju radnji i zadataka na obuci. Jedino takva znanja mogu izdržati probu u uslovima dejstava savremenih ratnih sredstava i poslužiti kao siguran instrument u izvršavanju borbenih zadataka, biti osnova za sticanje samopouzdanja, poverenja u svoje snage i sposobnosti. Stoga se vojnik može uspešno vaspitavati samo ako se obuka pravilno metodički izvodi, ako se postigne da on bude čvrsto uveren da će mu znanja i veštine, koja kroz obuku stekne, korisno poslužiti u borbi. S obzirom da u programu dominiraju sadržaji praktičnog karaktera, to i metode praktičnog rada i vežbanja treba u najvećoj meri da dođu do izražaja, da težište bude na izvođenju tehničkih i taktičkih radnji, jer se tako u najvećoj meri angažuje vojnik kao celovita ličnost i jedinica kao jedinstven borbeni kolektiv. Pri tome valja imati u vidu da će samo ona metoda koja obezbeđuje da se objasni svaka radnja, mesto, uloga i funkcija svakog čoveka, posluge i jedinice, zatim borbene tehnike i naoružanja u sklopu konkretne borbene situacije dati pozitivne vaspitno-obrazovne rezultate. Vežbanje bez takvog prethodnog i paralelnog objašnjavanja sa izvođenjem radnji neminovno vodi mehaničkom, šablonskom radu, što je u suprotnosti sa ciljem vojnog vaspitanja i izgrađivanjem svestrane inicijativne, samostalne ličnosti vojnika, samostalne i inicijativne borbene grupe i jedinice. To znači da je bitno da u procesu sticanja znanja dođe do punog izražaja ne samo fizička, motorna nego i psihička aktivnost vojnika, da se, preko sticanja znanja, veština i navika paralelno razvijaju sve njegove sposobnosti. U kojoj meri će se sve ovo ostvariti zavisi i od pravilnih odnosa i rada starešina i vojnika u procesu obuke.

FAKTORI U REALIZACIJI PROGRAMA OBUKE

Osnovni faktor realizacije programa obuke su starešina i vojnik, a značajna uloga pripada i komandama, kao organizatorima celokupnog rada i života jedinice, pa prema tome i procesa obuke. Vaspitno-obrazovni rezultati obuke u najvećoj meri zavise od ličnosti izvođača, od njegovih stručnih i pedagoških kvaliteta, ideoloških

ke izgrađenosti, moralnih i radnih osobina, disciplinovanosti i umešnosti da uspostavi pedagoški i didaktički pravilan odnos između sebe i vojnika u nastavnom radu.

Pre svega, izvođač obuke mora dobro da poznaje program, da bude majstor, stručnjak u materiji koju izlaže, sposoban da razlikuje bitno od sporednog, da na realizaciju programa gleda sa aspekta uslova i načina vođenja borbe u savremenom ratu, kvaliteta borbene tehnike, mesta i uloge vojnika u procesu borbe, značaja i funkcije svih strana ličnosti vojnika u ratu (stručne i moralno-političke, psihološke, fizičke i dr.), da bi mogao izgrađivati profil savremenog vojnika i osposobiti ga za izvršenje teških i složenih borbenih zadataka. U stvari, starešina je osnovna poluga preko koje se ostvaruju svi zahtevi u obrazovanju i vaspitanju vojnika u procesu obuke. Može se reći da se nikada u prošlosti nije od starešine toliko zahtevalo u pogledu stručne spremne, obimnosti i raznovrsnosti ideološko-političkih i drugih znanja, sposobnosti i moralnih kvaliteta, kao što se to danas traži. Starešina-nastavnik ne pojavljuje se pred vojnicima samo kao faktor „poučavanja” i prenošenja znanja, već i kao ličnost koja svojim ideološkim ubedenjima, političkim stavovima i zrelošću, umešnošću u obuci, ličnim držanjem i ponašanjem na njoj i dr. neposredno vaspitno utiče na vojnika, formira njegovu socijalističku ličnost i izgrađuje vojničke vrline.

Međutim, vaspitni uspesi u realizaciji obuke i formiranju vojnika ne zavise samo od ličnih kvaliteta starešine i njegove neposredne angažovanosti u procesu obuke, već i od toga koliko je on uspeo da u nastavnom radu angažuje same vojnike, razvije kod njih stvaralački i pozitivan odnos prema učenju, savlađivanju programskih sadržaja i sticanju vojnih znanja, veština, navika i moralno-borbenih kvaliteta.

U savremenom ratu, kao što je poznato, traži se od vojnika ne samo da tačno izvršava naređenja starešina, nego i da deluje samostalno, samoinicijativno, da je osposobljen da sam odlučuje u borbi, da radi bez neposredne komande i kontrole starešina. Da bi se za to osposobio kroz nastavni proces, neophodno je da mu to starešina i praktično omogući, da ga stavlja u situacije u kojima se takve osobine mogu uspešno razvijati. Stepem ostvarenja ovog zahteva u velikoj meri uslovljava vaspitnu stranu obuke i uspešno formiranje savremenog vojnika.

VASPITNA ULOGA POJEDINIH PREDMETA OBUKE

Obuka u celini ima zadatak da formira celovitu, svestranu ličnost vojnika. To se može ostvariti ne jednim predmetom, već svima njima uzetim kao celina. Svaki predmet na svoj način doprinosi izgrađivanju moralno-političkih, stručnih i drugih kvaliteta vojnika. To znači da specifičnost sadržaja pojedinih predmeta upućuje na ostvarenje vaspitnih ciljeva obrazovne građe. Sagledavanje ovih specifičnosti i iskorišćavanje njihovih vaspitnih mogućnosti predstavlja važan uslov za uspešno vaspitanje i obrazovanje vojnika.

Program za moralno-političko vaspitanje vojnika pruža veće mogućnosti vaspitnog delovanja nego drugi predmeti, posebno u

pogledu: izgrađivanja marksističkog pogleda na svet, ideološko-političke i moralne svesti vojnika, razvijanja socijalističkog patriotizma, mržnje prema klasnom neprijatelju u zemlji i reakcionarnim snagama u svetu, shvatanja suštine rata kao društvenog fenomena, kultivisanja svesne i stroge discipline, razvijanja osećanja dužnosti i odgovornosti za izvršenje zadataka u miru i ratu, razumevanja suštine odnosa u armiji, itd.

Međutim, pogrešno bi bilo shvatiti da se ovakvi vaspitni rezultati mogu spontano postići, samim tim što sadržaj gradiva na to upućuje. Istina, idejnost i vaspitnost u obuci se unose nastavnim materijalom, koji u sebi sadrži ideje, znanja, pojmove i zakonitost. No, da bi to postalo sastavni deo ubeđenja i mišljenja vojnika, starešina-izvođač mora uočavati sve vaspitne mogućnosti nastavnih sadržaja i iznalaziti pedagoške puteve za njihovo realizovanje u praksi obuke. Pravilan pogled na svet, na primer, ne razvija se tako lako i jednostavno kod vojnika kod kojih u tom pogledu već nisu postavljeni solidni temelji. Ovo naročito predstavlja ozbiljnu poteškoću i problem u onom slučaju kada je kod vojnika formiran drukčiji pogled na svet (religijski, nenaučni), kada ih treba u tom pogledu prevaspitavati. U ovom radu se mogu postići dobri rezultati samo ako se svako ubeđivanje i prevaspitavanje zasniva na naučnim osnovama, istinama, a ne na površnim, deklarativnim, propagandnim frazama. Valja imati u vidu da površnost, nekonkretnost i sl. u ideološko-političkoj nastavi ne samo da neće dati dobre vaspitne rezultate već će negativno delovati na vojnike i dovesti do suprotnih rezultata od onih koji se žele postići u procesu obuke. To znači da i realizacija programa moralno-političkog vaspitanja ne mora bezuslovno dovesti do formiranja pozitivnih strana vojnika i razvijanja njihove društvene socijalističke svesti, itd. No, to se u još većjoj meri može reći kada je reč o realizaciji programa drugih nastavnih predmeta. Iz svega ovoga proizilazi logičan zaključak da u nastavnom radu treba insistirati na vaspitnim komponentama, uočavati ih kod svakog nastavnog sadržaja i planski koristiti.

Taktička obuka, zajedničke i druge vežbe pružaju najpovoljnije mogućnosti ne samo za sticanje vojnih znanja i ratne veštine već i za razvijanje umnih sposobnosti, taktičkog načina mišljenja, sposobnosti brzog shvatanja borbene situacije, brzog odlučivanja, zatim za razvijanje moralno-borbenih osobina vojnika: snalažljivosti, inicijative, odlučnosti, izdržljivosti, itd. Međutim, da bi se to ostvarilo, starešina mora unositi mnogo stvaralačkog odnosa i upornosti da obuku približi stvarnoj borbi i da od vojnika zahteva da se ponašaju i deluju na njoj kao da su u ratnoj, borbenoj situaciji. Svaka improvizacija u nastavnom radu, a pogotovo na taktičkim zadacima i radnjama, izvođenje obuke na istom ili sličnom zemljištu, pod istim ili sličnim vremenskim uslovima (izbegavanje hladnoće i drugih vremenskih nepogoda), neminovno dovodi do osiromašavanja obuke i slabi njen vaspitni efekat. Negativne posledice u obuci će doći ako se ljudstvo pošteduje napora, zanemaruju neophodne norme koje nameće savremeni rat (u pogledu brzine i preciznosti u radu), potcenjuju snage protivnika i sl. Pri oceni vaspitnih efekata taktičke obuke mora se polaziti od ovakvih kriterija.

Isto tako, kada je, na primer, reč o ANBH-obuci, nije dovoljno da vojnici saznaju i nauče samo osobine karakteristike oružja za masovno uništavanje, već je potrebno da se težište postavi na način prevazilaženja svih fizičkih i moralno-psiholoških posledica i opterećenja koja se nameću vojniku u uslovima primene takvog oružja. Precenjivanjem ili potcenjivanjem opasnosti od ANBH-oružja negativno će uticati na moralno-psihološku pripremu vojnika za borbena dejstva.

Mogućnosti vaspitnog delovanja na vojnike u toku savlađivanja programa obuke iz inženjerije, veze, nastave gađanja, strojeve obuke, itd., takođe su veoma velike i omogućavaju pozitivno delovanje na sve komponente ličnosti vojnika. Ne postoji, u stvari, ni jedna nastavna jedinica iz okvira tema ma kog predmeta, a pogotovo predmeta kao celine, gde nije moguće preko sticanja znanja uticati na razvijanje vojničkih sposobnosti, političke svesti i moralno-borbenih kvaliteta. Međutim, korišćenje ovakvih objektivnih mogućnosti uvek ne zadovoljava.

Izvanredan značaj za razvijanje discipline, tačnosti u radu, kolektivnog duha i osećanja snage jedinstvenog delovanja omogućava pravilno izvedena strojeva obuka i temeljito proučavanje pravila i propisa kojima se reguliše život i rad vojnika, način ponašanja i odnos prema učenju i drugim zadacima i sl. Pravilnom obradom ovih materijala, objašnjavanjem smisla, suštine, neophodnosti i značaja svega onoga što se njima od vojnika zahteva, predstavlja siguran put da vojnici prihvate svesno i kao neophodnost norme discipline i da se u skladu sa njima i ponašaju. Nasuprot ovome, ako bi se sva ova pravila proučavala površno, mehanički i bez ubeđivanja u njihov smisao i značaj, kako za pojedince tako i za jedinicu i armiju u celini, od takve obuke ne bi bilo ni obrazovne ni vaspitne koristi.

General-major
Milorad RADULOVIC